

Meyyâfârikîn
Ulucamii'nin
ön cephesiyle
kapısı

nin topraklarına Meyyâfârikîn'i iktâ olara-
k kattı. 580 (1184) yılına kadar burada
altı Mardin Artuklu emîri hüküm sürdü.
Meyyâfârikîn, 581'de (1185) Selâhaddîn-i
Eyyûbî tarafından buraya hâkim olan Ah-
latşahlar'dan II. Sökmen'in ölümünden
sonra ele geçirildi. Ancak Artukoğlu Yav-
lak Arslan 587'de (1191) kısa bir müddet
için şehri Eyyûbîler'den geri aldı. Eyyûbî-
ler 658 (1260) yılına kadar Meyyâfârikîn'i
ellerinde tuttular ve burada sikke bastır-
dılar. 591 (1195), 612 (1215) ve 618
(1221) tarihlerini taşıyan bu sikkelerin
üzerindeki insan figürleri dikkat çeker.
Şehrin surlarında Necmeddin Eyyüb, el-
Melikü'l-Eşref Müsâ, el-Melikü'l-Mu-
zaffer Gâzi ve el-Melikü'l-Kâmil Muham-
med'in kitâbeleri bulunmaktadır; Selâ-
haddîn-i Eyyûbî de burada bir cami yap-
tırmıştır.

Anadolu Selçuklu sultanları Meyyâfâ-
rikîn'e hâkim olmadan ve oradaki âsile-
ri itaat altına almadan çadırlarının dai-
ma kapalı kalacağına inanırlardı. II. Gı-
yâseddin Keyhusrev de bu inancın gere-
ğini yerine getirmek üzere bir ferman
çıkarak askerlerini Kayseri'de topladı
(639/1241); ayrıca Halep, Musul, Mardin
ve Cizre hâkimlerinden yardım istedi (İbn
Bîbî, II, 54-55). Selçuklu kuvvetleri Mey-
yâfârikîn önlerine geldiğinde Moğol bas-
kısının şiddetini arttırdığı o günlerde Ab-
bâsî halifesi müslümanlar arasındaki
bu ihtilâfî halletmek için seferber oldu.
Meyyâfârikîn'i elinde tutan Eyyûbî Şehâ-
beddin Gazi, halifenin etkisiyle şehrin ka-
dısı ile birlikte bir elçilik heyetini II. Gıyâ-
seddin Keyhusrev'e gönderdi ve I. Alâed-
din Keykubad'a olduğu gibi ona da tâbi-
yet arzedeceğini bildirdi. Bunun üzerine
Selçuklu kumandanları Şehâbeddin Ga-
zi ile bir anlaşma yaparak kuşatmadan
vazgeçtiler. Bu arada Moğollar, Şehâ-
beddin Gazi'den kendilerine itaat etme-
sini ve şehrin surlarını yıkmasını istedi-

ler; ancak Şehâbeddin Gazi bunu kaç-
maklı bir cevapla geçiştirdi. Ardından
Moğollar bölgeyi yağmaladılar; Hülâgû-
nun Suriye seferinden (658/1260) sonra
da bir Moğol şehzadesi Meyyâfârikîn'i
kuşattı. Son Eyyûbî hükümdarı el-Me-
likü'l-Kâmil Nâsirüddin şehri büyük bir
cesaretle savunduysa da baş gösteren
kıtlık sebebiyle teslim olmak zorunda
kaldı ve işkeneyeyle öldürüldü. Hülâgû-
nun ölümünden önce 662 (1264) yılında
kumandanı Tûdan'a, üç yıl sonra da oğ-
lu Abaka Han'ın babasının dul eşi Kutuy
Hatun'a mülk olarak verdiği Meyyâfâri-
kin daha sonraları müstakil durumunu
yitirdi. Timur Muş'a giderken Meyyâfâri-
kin'den geçen yolu tercih etti. Şah İsmâil
913'te (1507) bütün Diyarbakir bölgesi-
ni ele geçirdi ve buranın idaresini Han
Muhammed Ustaclu'ya bıraktı. Çaldıran
mağlûbiyeti Doğu Anadolu'da İranlılar
aleyhine isyanların çıkmasına sebep oldu;
bu fırsattan yararlanan Kürt reisi Seyyid
Ahmed Bey Rûzekî Meyyâfârikîn'i zaptet-
ti; ancak şehir 921'de (1515) Mardin'in gü-
neyinde vuku bulan Koçhisar savaşının
ardından kesin olarak Osmanlı hâkimiye-
tine girdi. Meyyâfârikîn, XIX. yüzyılda Di-
yarbakir vilâyetinin merkez sancağına
bağlı bir kaza merkeziydi ve artık Silvan
adıyla biliniyordu. 1891 yılında burada
yaklaşık yarısı müslüman, yarısı hristi-
yan 7000 kişi (1450 hâne) yaşamaktaydı.
Devamlı şekilde artan bu nüfus 2000 yılı
sayımında 65.000'i buldu.

Ortaçağ'ın en önemli merkezlerinden
biri olan Meyyâfârikîn'deki başlıca tarihî
eserler kale, ulucami, Eyyûbî Camii, Kara
Behlül Bey Camii, Malabadi Köprüsü ve
Kemük Köprüsü'dür; Hamdânî Emîri
Seyfûddeve'nin kabri ile Anadolu Selçuk-
lu Sultanı I. Kılıçarslan'ın "Kubbetü's-Sul-
tan" adıyla meşhur türbesi buradadır. Or-
taçağ'da Meyyâfârikîn'e nisbetle Fârikî,
bazan da Mâfârikî, Meyyâfârikî ve Meyyâ-

fârikînî nisbesiyle anılan çok sayıda âlim
yetiştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 179, 180 vd.; İbn
Rüste, *el-A'lâku'n-nefise*, s. 106; İbn Havkal,
Şüretü'l-arz, s. 131, 151, 153, 246; Makdisî, *Ah-
senü't-tekâsim*, s. 54; İbn Miskeveyh, *Tecâri-
bü'l-ümem*, II, 199, 266, 312, 384; Sem'ânî, *el-
Ensâb*, IX, 217-218; a.e. (Bârûdî), V, 324; İb-
nü'l-Ezrak el-Fârikî, *Târîhu Meyyâfârikîn ve
Âmid*, British Museum, Or., nr. 5803, 6310, vr.
161^a-200^b; a.e. (nşr. Bedevî Abdülâtilif Avad),
Kahire 1959; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cün-
dî), V, 272-276; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks;
İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâiyye: Selçuknâme*
(trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, II, 48, 54-58,
65; İzzeddin İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-haîre fi
zikri ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezire* (nşr. Sâmî ed-
Dehhân), Dimaşk 1963; Reşîdüddin Fazlullâh-ı
Hemedânî, *Câmî'u't-tevârih: Histoire des mon-
gols de la Perse* (nşr. E. M. Quatremère), Paris
1836, s. 330-331, 360-375; Ebû Bekr-i Tihranî,
Kitâb-ı Diyârbakriyye (nşr. Necati Lugal – Faruk
Sümer), Ankara 1962, I, tür.yer.; Evliya Çelebi,
Seyahatnâme, IV, 71-74; Cuinet, II, 470-472; I.
Ghalib Edhem, *Catalogue des monnaies turco-
manes*, Constantinople 1894, s. 149-162; Kâtib
Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Târîhi* (nşr. Ali
Emîrî), İstanbul 1331, s. 20; İbrahim Kafesoğlu,
*Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İm-
paratorluğu*, İstanbul 1953, s. 4, 7, 46, 48-49,
52-56; G. le Strange, *The Lands of the Eastern
Caliphate*, Cambridge 1966, s. 11 vd.; Ahmet
Necdet Sözer, *Diyarbakir Havzası*, Ankara
1969, s. 97-99; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Sel-
çukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 5, 6, 36, 142,
143, 173, 244, 249-250; Osman Turan, *Selçuk-
lular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984,
bk. İndeks; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Muham-
med Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/
1105-1118)*, Ankara 1990, s. 63, 69; a.mlf., *Sul-
tan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/
1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 34-35, 40, 218;
Abdurrahim Tufantoz, *Mervanoğulları: 380-
478/990-1085* (doktora tezi, 1994), MÜ Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü, tür.yer.; H. F. Amedroz,
"Three Arabic Manuscripts on the History of
the City of Mayyâfârikîn", *JRAS* (1902), s. 785-
812; (1903), s. 123-154; Besim Darkot, "Meyyâ-
fârikîn", *İA*, VIII, 195-196; V. Minorsky, "Meyyâ-
fârikîn", a.e., VIII, 196-201; Carole Hillenbrand,
"Mayyâfârikîn", *EI²* (İng.), VI, 930-932.

AHMET SAVRAN

MEYYÂNİŞÎ

(الميانيشي)

Ebû Hafz Takıyyüddin Ömer
b. Abdilmecîd el-Kuşî el-Meyyânişî
(ö. 581/1185)

Hadis usulüne dair
risâlesiyle tanınan muhaddis.

İfrîkiye'de Mehdiye yakınlarındaki Mey-
yâniş'te doğdu. Merâğa ile Tebriz arasın-
da bir yerleşim yeri olan Miyâne veya Mi-
yâne'ye nisbetle Miyâne'ci (Meyâne'ci) şek-

linde anılması doğru değildir (Yâkût, V, 231, 239). Meyyâniş'ten Mekke'ye göç ederek oraya yerleşti ve "muhaddisü Mekke, şeyhül'-Harem, el-mücâvir" diye anıldı. Mekke'de Mescid-i Harâm imamlığı yapan ve fetva veren Meyyânişî fakih ve sika kabul edilen bir muhaddistir. Kendisi gibi Mescid-i Harâm imamlığında bulunan kızı tarafından torunu Ebû Abdullah Süleyman b. Halîl b. İbrâhim el-Askalânî el-Kinânî ile yine kızı tarafından torunu olan ve kendisinden hadis dinleyen Ebû Ali Sadreddin Hasan b. Muhammed b. Muhammed el-Bekrî el-Haneffî de birer muhaddis ve fakihtir. Meyyânişî, Mısır'daki bazı ilim merkezlerine seyahatler yaparak bir kısım âlimlerden eserlerinin rivayet icâzetini aldı. Mâzerî, Sileffî, Haremeyn kadısı Ebû Muzaffer Muhammed b. Ali b. Hüseyin eş-Şeybânî gibi muhaddislerden hadis rivayet etti. Muhammed b. Ahmed b. Yetîm el-Endereşî vasisiyle İmam Mâlik'in 'Avâlî ve Fâkihî'nin *Ahbârü Mekke* adlı eserini rivayet etti. Kendisinden, Ferrâ el-Begavî'nin *Me'âlimü't-tenzîl* ve *Şerhu's-Sünne* adlı eserlerini rivayet etmesiyle tanınan muhaddis Ebû'l-Mecd Mecdüddin Muhammed b. Hüseyin el-Kazvînî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Fütûh b. Benîn el-Mekkî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdülmecîd es-Safrâvî gibi âlimler faydalandı ve rivayet ettiği eserlerin icâzetini aldı. Meyyânişî'nin, mezar taşındaki bilgilerden hareketle Mekke'de 9 Muharrem 583'te (21 Mart 1187) vefat ettiği ileri sürülmüşse de (Fâsî, VI, 335) kaynakların çoğu 581'de (1185) öldüğünü zikretmektedir.

Eserleri. Meyyânişî'nin *Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh* adlı eseri hadise yeni başlayan talebelerin mutlaka bilmesi gereken hususları ele alan küçük bir risâledir. Daha önce yazılan usul kitaplarının aksine bilgiler burada senedsiz olarak verilmiştir. İbn Hacer'in *Şerhu Nuḥbeti'l-fiker*'inin girişinde adı zikredildiği için hadis usulü eserleri arasında sayılan risâle, yaygın usul bilgilerine aykırı görüşler ihtiva etmesi sebebiyle bu kaynaklarda eleştirilmiştir. Meyyânişî eserinde bir iki istisna dışında bab başlığı vermeden ilmin fazileti, hadis tahammül ve edâ yolları, hadislerin mâna ile rivayeti, gramer hatası olan hadislerin nakli, rivayeti makbul ve merdud olanlar, sahih ve sahih hadislerin dereceleri, Buhârî, Müslim ve İmam Mâlik'in eserlerindeki hadislerin sayısı, müksirûn sahâbîler gibi konularla hasen, meşhur, müfred, garîb, şâz, müsned,

mürsel, mevkuf, münkatî', maktû', mu'dal terimleri üzerinde kısaca durmuştur. Meyyânişî'nin daha önce uygulanan yöntem ve ölçüleri tesbit ve hadis usulüne dair sonuçlar çıkarma anlamında yanlışlıklar yaptığı söylenmiş, merfû ve garîb terimlerini şâz olan görüşler doğrultusunda tanımlaması, Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhih*'lerindeki rivayet şartlarını Hâkim'in şâz görüşü istikametinde belirlemesi gibi tutumları yüzünden tenkit edilmiştir (Süyûtî, I, 71). Nisbeten geç bir dönemde yazılmasına rağmen eserde hadis ilmüne teşvik amacıyla zayıf ya da mevzû rivayetlere yer verilmesi de eleştirilmiştir (Mahmûd et-Tahhân, s. 473). Müellifin 579'da (1183) Mekke'de yazdığı bu risâle Subhî es-Sâmerrâî'nin tahkikiyle neşredilmiştir (Bağdad 1387/1967). Sâ-merrâî, eserin mukaddimesinde sünnet, hadis ilimleri ve hadis usulüne dair kitaplar hakkında bilgi vermiş, müellif ve eserini kısaca tanıtmıştır. Eser üzerinde Ebû Ca'fer Ömer b. Abdülmecîd el-Makdisî'nin *İzâhu Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh* adıyla yaptığı bir şerhten söz edilmektedir (Kettânî, s. 315). Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan eser, Leonard Librande tarafından Subhî es-Sâmerrâî neşri ve Milan yazması esas alınarak İngilizce'ye tercüme edilip yayımlanmıştır (bk. bibl.).

Meyyânişî'nin ayrıca Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî'nin *Firdevsü'l-ahbâr*'i üzerine yazdığı *Ta'likât 'ale'l-Firdevs* (Chester Beatty Library, nr. 5169) ve *el-İhtiyâr fi'l-mulaḥ ve'l-ahbâr* (Chester Beatty Library, nr. 4971) adlı eserleri bulunmaktadır. Onun zühd ve rekâike dair *Ravzatü'l-müştâk ve't-tarîk ile'l-Kerîmî'l-Ḥallâk* ve mevzû rivayetler de ihtiva eden *el-Mecâlisü'l-Mekkîyye* isimli çalışmalarının olduğu da kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Meyyânişî, *Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh* (nşr. Subhî es-Sâmerrâî), Bağdad 1387/1967; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 231, 239; İbn Nukta, *et-Takîd li-ma'rîfeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, s. 384; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXI, 17, 157; XXII, 249; Fâsî, *el-İkdu's-semîn*, VI, 334-337; a.mlf., *Zeylüt-Takîd fi ruvâti's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1410/1990, I, 77, 511; II, 91; İbn Hacer el-Askalânî, *en-Nüket 'alâ kitâbi İbni's-Salâh* (nşr. Rebî b. Hâdî Umeyr), Riyad 1408/1988, I, 240-241; Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laḫife fi târihi'l-Medîneti's-şerîfe*, Beyrut 1993, I, 418; II, 543; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdül-latif), Kahire 1385/1966, I, 71; Raddiyüddin İbnü'l-Hanbelî, *Ḳafvü'l-eşer fi şafvi 'ulümü'l-eşer*

(nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1408, s. 36-40; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 272; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 633-634; Mahmûd et-Tahhân, *el-Hâfiz el-Hatîb el-Bağdâdî ve eşeruhü fi 'ulümü'l-hadîs*, Beyrut 1401/1981, s. 446-449, 472-474; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 315; L. Librande, "The Supposed Homogeneity of Technical Term in Hadith Study", *MW*, LXXII/1 (1982), s. 34-50.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MEYYÂRE

(ميارة)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Meyyâre el-Fâsî (ö. 1072/1662)

Mâlikî fakihî.

15 Ramazan 999'da (7 Temmuz 1591) Fas'ta doğdu ve burada yaşadı. İbn Âşir el-Fâsî, Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, Ahmed b. Ali es-Sûsî ve Ebû'l-Hasan Ali b. Ömer el-Battûî'den ders aldı. Devrinde bazı kaynaklarda "zamanının Mâlikî'i" diye nitelendirilecek kadar meşhur oldu. Talebeleri arasında Ebû Sâlim el-Ayyâşî, Ebû'l-Abbas Muhammed b. Ahmed el-Ebbâr, Ebû Hâmid Muhammed el-Arabî, Cessûs lakaplı Abdüsselâm b. Hamdûn, Ebû Abdullah Muhammed el-Murâbit ed-Delâî'nin adları anılmaktadır. Aslen bir yahudi ailesine mensup olan Meyyâre, Fas aristokrasisinin taassubu sebebiyle resmî bir görev alamamış, ailesinin geçimini düğünlerde kadınlara takı kiralamak suretiyle sağlamaya çalışmıştır (Muhammed Haccî, I, 122, 178, 274). Meyyâre 3 Cemâziyelâhir 1072 (24 Ocak 1662) tarihinde Fas'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *ed-Dürrü's-semîn ve'l-mevridü'l-ma'în fi şerhi'l-Mürşidi'l-mu'în*. Hocası İbn Âşir el-Fâsî'nin Mâlikî mezhebine dair manzum bir ilmiyal olan eserinin şerhidir (Fas 1283, 1289, 1292, 1310, 1318; Tunus 1293; kenarında Tetâî'nin *Hıtaḫu's-sedâd ve'r-rüşd li-şerhi Muḳaddimeti (Manzûmeti) İbn Rüşd*'ü ile, Kahire 1305, 1306, 1309, 1314, 1330, 1373). Esere Muhammed Mehdi b. Muhammed el-Vezzânî (*el-Kevâkibü'n-neyyâre ve'l-cevâhirü'l-muḫtâre*, I-II, Fas 1322) ve İbnü'l-Mukaddem (*en-Nücümü's-seyyâre 'alâ şerhi Meyyâre*, yazmaları için bk. Abdülazîz Binabdullah, s. 82, 143) birer hâşiye, Ca'fer b. İdrîs el-Kettânî'nin girişine bir şerh yazmıştır (Fevzî Abdürrezzâk, s. 107). 2. *Muḫtaşarü'd-Dürrü's-semîn* (Fas 1289, 1292, 1313, 1318, 1330; Tunus 1293, 1301, nşr. Abdülvehhâb Saâde, Tunus